botanische tuin
domies toen

Educatieplan

2020-2028

Colofon

tekst
Domies Toen
illustraties
voorkant omslag, inhoudsopgave, p. 2, 4, 7, 8
Jelle van Nimwegen
vormgeving en opmaak
Van Kelckhoven BNO, Groningen

Inhoudsopgave

Historiche schets *Domies Toen* *3*

Missie *4*

Doelen *5*
Economisch: overleven en bedrijfszekerheid *5*
Recreatief: beleven *5*
Educatief: leren *5*
Wetenschap: onderzoek, verzamelen *5*

***Domies Toen* en educatie** *6*
Doelgroepen recreatief beleven – informeel leren *6*
Doelgroep educatief, formeel leren, regulier onderwijs *6*
Randvoorwaarden voor het aanbieden van educatief werk aan scholen *7*
Samenwerkingspartners *7*

Domies Toen is een unieke tuin in Noord Groningen. Vroeger de tuin van de dominee, nu dus erkende botanische tuin en geregistreerd museum. Een combinatie van natuur en cultuur, religieus erfgoed, een prachtplek voor educatie!

Historische schets *Domies Toen*

Gelegen aan de voet van de 15e-eeuwse Petruskerk in Pieterburen, herbergt *Domies Toen* een rijk verleden.
Kort na de bouw van de kerk moet hier al een weem (Gronings voor pastorieboerderij) gebouwd zijn. De westelijke tuinmuur begrensde de 'nutstuin' en kan rond 1600 worden gedateerd.
In die tijd was de pastoor, later de dominee, predikant en boer tegelijk; het loon van de dominee was te weinig om in het levensonderhoud te voorzien. Hij hield vee, verbouwde graan op het land en kruiden en groenten in de pastorietuin. Predikanten gaven ook land- en tuinbouwonderwijs. Zij speelden zo een rol bij de vernieuwingen van de landbouw.
In de oude nutstuin werd, uniek voor Noord-Groningen, een stenen prieel gebouwd. Mogelijk uit de eerste helft van de 18e eeuw, mogelijk later, maar zeker een kopie van het tuinprieel van de Menkemaborg uit 1710. Zowel het tuinprieel als de tuinmuur zijn rijksmonumenten.
In Pieterburen was daar altijd al de invloed van de borg Dijksterhuis. De glans van de borgheer moest afstralen op de kerk en omgeving. Is dat de verklaring voor het unieke tuinprieel?

In de loop van de 19e eeuw was het 'boeren' van de predikant niet meer nodig. De dominee kon rondkomen van zijn inkomsten als dominee. Hij hoorde bij de notabelen en moest dat ook uitstralen.
In 1880 werden de schuur van de weem en het koetshuis afgebroken, het oude voorhuis van de weem werd vergroot tot een stijlvolle notabelenwoning. Voor de pastorie werd naar de mode van die tijd een 'slingertoen' aangelegd, de Groninger vorm van de Engelse landschapstuin met hoogteverschillen, slingerende paden, een vijver met een bruggetje en monumentale bomen. Hoogstwaarschijnlijk is de tuin ontworpen rond de rode beuk die er al stond.
In 1888 werd het godsdienstgebouwtje gebouwd. Het werd gebruikt voor catechisatie en landbouwonderwijs.

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde er veel op het Groningerland, de mechanisatie in de landbouw maakte dat veel mensen de streek verlieten. In 1960 vertrok de laatste dominee uit Pieterburen. De pastorie werd overbodig, verkeerde in slechte staat en werd afgebroken. Tine Clevering Meijer, plaatselijk herenboerin en zeer betrokken bij erfgoed, werd gevraagd een plan te ontwikkelen voor de tuin. De slingertoen werd opgeknapt, de border langs de oude muur met oude boerderijplanten aangelegd, en er werden stinzenplanten neergezet. De tuin werd verfraaid met het beeld Flora, afkomstig uit een boerderijtuin in Mensingeweer, een zonnewijzer, een replica van een oude zonnewijzer 'Tied vliegt als 'n schaar veurbie', op de sokkel uit de tuin van de commissaris van de Koningin. Het tuinprieel werd gerestaureerd.

Met de komst van tuinbeheerder Paul Jansen in 1985 werd een aanzet gegeven naar de huidige vorm van de tuin. Hij nam het initiatief tot ecologisch beheer en de omvorming tot een heemtuin. Hij bracht verschillende milieus aan in de tuin.
Na zijn vertrek werd dit voortgezet door zijn opvolgers. In 1992 werd de Stichting *Domies Toen* opgericht. Er kwam een structurele bijdrage van de nieuwe gemeente De Marne, een nieuwe impuls voor de ecologische aanpak. In 2001 kreeg de tuin de status van botanische tuin van de Vereniging van Botanische Tuinen. De erkenning vond plaats op basis van de collectie stinzenplanten en de collectie inheemse planten, waaronder een groot aantal Rode Lijstplanten. In 2003 werden tuin en godsdienstgebouwtje overgedragen aan de Stichting Oude Groninger Kerken. In 2005 kreeg de tuin de erkenning als geregistreerd museum. Naast de collectie stinzenplanten telde het totaal van tuinmuur, tuinprieel en het feit dat de tuin een onderdeel was van het complex kerk, tuin en godsdienstgebouwtje.

De tuin was door de jaren heen altijd in beweging en zal dat blijven. Maar het botanische karakter en het behoud van de collectie, in combinatie met haar rustgevende karakter en sfeer staan wat het beheer betreft voorop. Mooi is ook dat de dominee die een functie had om boeren te onderwijzen in plantenleer, nu overgegaan is naar de botanische tuin, met een educatieve functie.

Domies Toen is onderdeel van een museale omgeving. De Petruskerk maakt deel uit van 'Het Grootste Museum van Nederland' een samenwerkingsverband van kerkgebouwen in Nederland, een initiatief van het Catherijne-convent. De Stichting Oude Groninger Kerken is partner. De Petruskerk, met het godsdienst-gebouwtje uit 1888 en *Domies Toen* vormen een mooi geheel binnen het Grootste Museum van Nederland.
Domies Toen is lid van de Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen (VNBT).

Missie

Vanuit maatschappelijk en milieu-educatief belang en bewustzijn beheren en ontwikkelen we een gedocumenteerde, levende plantencollectie en dragen we als 'botanic guardian' op duurzame wijze bij aan het behoud van biodiversiteit.

'Ontmoeten in het groene culturele erfgoed van Groningen' is de ultieme reden om de tuin open te stellen voor bezoekers en vrijwillige medewerkers om te kunnen ervaren hoe 'gewoon bijzonder' de tuin is.

Doelen

De missie is dé reden van ons bestaan. Daarin ligt onze ultieme opdracht die we vertalen naar concrete doelen over vier voor ons relevante beleidsvelden.

Economisch: overleven en bedrijfszekerheid

- Het veiligstellen van de continuïteit van de stichting, de financiën en de tuin.
- Het handhaven van een adequaat niveau van onderhoud van de tuin en waar mogelijk de kwaliteiten van de tuin verder ontwikkelen.
- Het voeren van een duurzaam financieel beleid zonder winstoogmerk en zonder het aangaan van leningen, maar wel met het doel een gezonde reserve op te bouwen voor het opvangen van verliezen en het doen van investeringen.
- Het leveren van een actieve bijdrage aan de toeristische aantrekkelijkheid van het historisch centrum van Pieterburen en in het verlengde daarvan van de gemeente Het Hogeland en in het bijzonder het deel van de voormalige gemeente De Marne.

Recreatief: beleven

- Het openstellen van de tuin voor bezoekers die daar rust, stilte, inspiratie, reflectie, bewondering of een specifieke eigen beleving vinden.
- Het bieden van mogelijkheden aan de (amateur) kunstbeoefenaars voor exposities en muziek-uitvoeringen of het opdoen van inspiratie.
- Het opzetten en uitvoeren van recreatieve en/ of educatieve activiteiten in relatie tot de tuin voor de jeugd tot en met twaalf jaar.
- Het bieden van diverse mogelijkheden voor actieve vrijetijdsbesteding.

Educatief: leren

- De tuin voor jong en oud presenteren als kenniscentrum van horticultuur.
- Het wekken van interesse voor bomen en planten en de bezoeker bewust maken van het belang van biodiversiteit.
- Het aanbieden van rondleidingen met begeleiding door een gids.
- Het opzetten en uitvoeren van educatieve activiteiten.
- Het leggen en onderhouden van relaties met instellingen die opleiden voor de sector natuur en milieu.

Wetenschap: onderzoek, verzamelen

- Het ontsluiten van de collectie voor het publiek.
- Het openstellen en beschikbaar houden van de collectie voor onderzoek door wetenschappers.

Domies Toen en educatie

Domies Toen is, zeker gezien de geschiedenis van de tuin, bij uitstek een plek voor educatie. Wij vatten het begrip 'educatie' breder op dan alleen gericht op kinderen en onderwijs. We gaan uit van het begrip 'een levenlang leren'. Educatie is gericht op zowel natuur als cultuur en erfgoed.
We onderscheiden verschillende doelgroepen, maar ook verschillende samenwerkingspartners.

Doelgroepen recreatief beleven – informeel leren

- Incidentele bezoekers van de tuin
- Vrienden van *Domies Toen*
- Kinderen
- Bezoekers die gericht op het aanbod afkomen

Voor bezoekers hebben we de gedrukte rondwandelingen met uitleg, zowel in het Nederlands, Duits als Engels. Voor kinderen is er een kinderontdekkingstocht. Daarnaast bieden we gerichte themarondwandelingen en lezingen aan.

Thema's zijn onder andere:
- Stinzenplanten
- Bijbelse planten
- Geneeskrachtige planten
- Keukenkruiden
- Bloemrijk hooiland/akkeronkruiden
- Vlinders, bijen en insecten
- Spinnen
- Herfstbloeiers

Deze lijst kan verder uitgebreid worden, bijvoorbeeld met het jaarlijkse thema van de NVBT.

We bieden thematische boekjes aan, met onder andere als thema stinzenplanten en heemplanten.
We organiseren een jaarlijkse expositie in de tuin.
We bieden de mogelijkheid om teken- en schilderworkshops in de tuin te houden.
Er is een jaarlijks thema, samen met de NVBT.

Doelgroep educatief, formeel leren, regulier onderwijs

Om de doelgroep jongeren naar de tuin te halen, willen we de relaties met het basis- en voortgezet onderwijs aanhalen. Samen met de scholen kunnen we een gewenst programma uitwerken.
Domies Toen is een kleine organisatie, die draait op de tuinbeheerder en een groepje tuinvrijwilligers. Om een educatief programma uit te werken en aan te bieden, is samenwerking met andere partners noodzakelijk.

We onderzoeken samenwerking met verschillende onderwijsinstellingen, we beginnen dichtbij huis met De Getijden, basisschool van Pieterburen en vervolgens andere basisscholen in de gemeente Het Hogeland. Het educatieve programma dat de afgelopen jaren een slapend bestaan leidde, is aan vernieuwing toe en heeft een doorstart nodig.
We willen met de verschillende onderwijsinstellingen in gesprek om te horen wat hun wensen en ideeën zijn. We netwerken met Het Hogelandcollege, locatie Warffum en Terra Winsum, groenonderwijs.
In de samenwerking met het Groen Onderwijs zien we volop kansen, daarnaast bieden we bijvoorbeeld de mogelijkheid aan scholen om tekenworkshops in de tuin te geven, onder leiding van een professionele botanisch tekenaar.
Ook kan met een onderwijsprogramma ingespeeld worden op het jaarlijkse thema van de NVBT.
Kortom, we bieden graag maatwerk.

Randvoorwaarden voor het aanbieden van educatief werk aan scholen

- Er moeten voldoende vrijwilligers geworven worden om groepen te begeleiden en programma's te ontwikkelen.
- Er is contact gelegd met de Vrijwilligersvacaturebank met de vraag om geschikte vrijwilligers, we zoeken ook vrijwilligers die mee kunnen denken met programmaontwikkeling.
- We willen contact opnemen met lerarenopleidingen met mogelijkheid om programmaontwikkeling en/of -uitvoering als stage uit te voeren.
- Instituut voor Natuureducatie (IVN), de Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK) en Het Groninger Landschap hebben wellicht ook een mogelijkheid om begeleiders in te zetten.

Samenwerkingspartners

- In het kader van het Grootste Museum van Nederland werken we samen met de SOGK, en vanzelfsprekend ook met de plaatselijke commissie van de SOGK.
- Het Groninger Landschap, en hiermee ook met het bezoekerscentrum Noordkust van Pieterburen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om op educatief terrein samen te werken met het IVN.

Hoofdstraat 76
9968 AG Pieterburen

www.domiestoen.nl

botanische tuin
domies toen